

РОЗДІЛ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

СУТНІСТЬ ТА КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА»

NATURE AND KEY ASPECTS OF THE STUDY OF THE ECONOMIC CATEGORY “BUSINESS DEVELOPMENT”

У статті проаналізовано теоретичні підходи до розуміння категорії «розвиток». Виявлено, що досить часто використовують такі поняття, як «рух», «еволюція», «зростання», «зміни», «прогрес» та інші, ототожнюючи їх із поняттям «розвиток», проте ці поняття не є ідентичними, але мають певний взаємозв'язок. Проведено порівняльний аналіз наявних визначень економічної категорії «розвиток підприємства». Виявлено ключові аспекти та сформувано авторське визначення економічної категорії «розвиток підприємства».

Ключові слова: розвиток, рух, еволюція, зростання, зміни, розвиток підприємства.

В статье проанализированы теоретические подходы к пониманию категории «развитие». Определено, что достаточно часто используют такие понятия, как «движение», «эволюция», «рост», «изменение», «прогресс» и другие, при этом отождествляя их с понятием «развитие». Следует отметить, что данные понятия не являются идентичными, но между ними

существует определенная взаимосвязь. Проведен сравнительный анализ существующих определений экономической категории «развитие предприятия». Выявлены ключевые аспекты и сформулировано авторское определение экономической категории «развитие предприятия».

Ключевые слова: развитие, движение, эволюция, рост, изменение, развитие предприятия.

The article analyses theoretical approaches to the understanding of the category of “development.” It is determined that there is quite often used such terminology as “movement,” “evolution,” “growth,” “change,” “progress” and others identifying it with the notion of “development,” although these terms are not identical, but have a certain interconnection. A comparative analysis of existing definitions of the economic category “business development” was conducted. The key aspects were identified and the author’s definition of the economic category “business development” was formed.

Key words: development, movement, evolution, growth, change, business development.

УДК 330.34.011

Сита Є.М.

старший викладач кафедри економіки і підприємництва
Херсонський національний технічний
університет

Постановка проблеми. У науковій літературі існує велика кількість підходів до розуміння теоретичних аспектів економічної категорії «розвиток підприємства». Проте наявність певних розбіжностей у визначенні даної категорії спричиняє неоднозначність у її трактуванні. У зв'язку із цим виникає необхідність у проведенні комплексного аналізу даного поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності економічної категорії «розвиток підприємства» присвячено низку праць провідних і вітчизняних учених, серед яких: Р. Акоффа [15], О.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухін [18], О.Ю. Гусева [23], Л.С. Запасна [20], Є.М. Коротков [19], Л.Г. Мельник [11], Ю.С. Погорелов [1; 2], В.С. Пономаренко, О.М. Тридід, М.О. Кизим [13], О.В. Раєвнева [12], В.Н. Самочкін [14], Н.В. Цопа [17], О.М. Чернишова, В.В. Червякова [16], О.А. Шведчиков, О.О. Юшкевич та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних підходів до розуміння економічної категорії «розвиток» та виявлення ключових аспектів даного поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці досить часто використовують такі поняття, як «рух», «еволюція», «зростання»,

«зміни», «прогрес» та ін., при цьому ототожнюючи їх із поняттям «розвиток». Слід зазначити, що ці поняття не є ідентичними, проте між ними є певний взаємозв'язок. Так, Ю.С. Погорелов [1; 2] зазначає, що разом із поняттям розвитку (а іноді й замість нього) використовуються поняття експлікації, генезису, еволюції, еманациї, діахронії. Він стверджує, що зазначені поняття використовуються як синонімічні до поняття розвитку. Автор вважає, що розвиток є найбільш широким поняттям, яке включає поняття еволюції, еманациї, діахронії, експлікації та частково генезису. Водночас розвиток входить до поняття руху.

Деякі автори ототожнюють поняття «еволюція» і «розвиток», при цьому зазначаючи, що еволюція – це процес поступового розвитку [3, с. 271].

Так, Ф. Павленков у 1910 р. указує, що розвиток (еволюція) – світовий процес, що повторюється у всіх явищах – від розвитку Сонячної системи до розвитку всіх організмів, кожного організму, кожного акту життя, що знаходиться у русі від простого до складного, від однорідного до різноманітного.

Ф.В. Константинов у 1967 р. дав таке визначення поняття «розвиток»: розвиток – вищий тип руху, зміна матерії і свідомості, перехід від одного стану до іншого, від старого до нового [4, с. 453].

Л.Ф. Іллічов, П.Н. Федосєєв, С.М. Ковальов, В.Г. Панов пропонують розглядати розвиток як необоротну, спрямовану, закономірну зміну матеріальних та ідеальних об'єктів [5, с. 561].

Розвиток, на думку А.Н. Азриліяна, являє собою зміну процесу або явища від простого до складного і більш ефективного [6].

Не зовсім коректним вважаємо визначення поняття розвитку В.В. Лопатіна і Л.Е. Лопатіної. Так, авторами пропонується розглядати розвиток як процес переходу від одного стану до іншого. При цьому науковці не конкретизують, до якого саме стану здійснюється перехід, тобто відсутній напрям зазначених змін.

С.І. Ожегов [7, с. 572] пропонує розглядати розвиток як процес переходу від одного стану в інший, більш досконалий, перехід від старого якісного стану до нового якісного стану, від простого до складного, від нижчого до вищого. Дане визначення є більш коректним і повним, ніж у попередніх авторів, проте й воно не позбавлене недоліків. Так, на нашу думку, у визначенні С.І. Ожегова не зрозуміло, чи буде новий якісний стан кращим за старий.

У Тлумачному словнику української мови під розвитком розуміють процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого.

Ю.С. Погорєлов у роботі «Оцінювання та моделювання розвитку підприємства» [1, с. 10] зазначає, що розвиток як загальнонаукова категорія розглядається з трьох боків: як закон, як принцип та як явище. Розуміння розвитку як закону, принципу та категорії тісно пов'язані між собою:

- розвиток як закон характеризує певний тип змін буття, пояснює такі зміни буття;

- розвиток як принцип характеризує зв'язок між сутністю окремого явища або об'єкта і його підпорядкованістю в системі вищого рівня, ніж та, в якій це явище або об'єкт існують або виникають; окрім того, розвиток як принцип можна розуміти як певний зв'язок між поточним станом явища та його майбутнім станом;

- розвиток як філософська і загальнонаукова категорія протиставляється незмінному буттю, водночас впливаючи на нього як певний процес, тобто буття є обов'язковою умовою розвитку, а розвиток є іманентним буттю.

Е.А. Єрохіна [8, с. 67] пропонує все різноманіття поглядів на термін «розвиток» поділити на чотири групи: перша група дослідників зв'язує розвиток із реалізацією нових цілей, цілеспрямованістю змін; друга розглядає його як процес адаптації до навколишнього середовища; третя – підміняє розвиток його джерелом – суперечностями системи; четверта – ототожнює розвиток з однією з його ліній – прогресом або ускладненням системи, або з однією з його форм – еволюцією.

Л.М. Шимановська-Діанич [9, с. 18] вважає, що розвиток – це процес самопросування від низового рівня (простого) до вищого (складного), внаслідок якого відбувається розкриття і реалізація внутрішніх тенденцій та сутності явищ, що, своєю чергою, веде до виникнення нового і зумовлює будь-які зміни в різноманітних формах матерії.

Н.В. Афанасьєв, В.Д. Рогожин, В.І. Рудика [10, с. 26] наголошують, що здатність до розвитку – це еволюція системи під впливом протиріч, що виникають унаслідок браку ресурсів для задоволення потреб суспільства, зіткнення інтересів людей, конкуренції підприємств тощо, яка призводить до кількісного та якісного збільшення її внутрішнього різноманіття. Під розвитком підприємства автори пропонують розуміти об'єктивну зміну тільки якісних характеристик системи, зумовлену як фундаментальними законами природи (єдності і боротьби протилежностей, переходу кількості у якість, розвитку суспільства по спіралі і на гору), так і закономірностями функціонування конкретних систем (старіння устаткування, нагромадження досвіду і знань співробітниками, виснаження природних ресурсів), за якої формуються нові властивості системи.

Проведений порівняльний аналіз дав змогу виявити ключові аспекти у визначенні категорії «розвиток підприємства» (табл. 1).

Проведений порівняльний аналіз наявних визначень економічної категорії «розвиток підприємств» дає змогу сформулювати п'ять груп дослідників, які під час визначення даної категорії акцентують увагу на певних ключових аспектах (рис. 1).

Так, перша група учених (О.В. Раєвнева, Л.Г. Мельник) фокусує увагу на кількісному аспекті.

Л.Г. Мельник [11, с. 23] під розвитком пропонує розуміти необоротну, спрямовану, закономірну зміну системи на основі внутрішньо притаманних їй механізмів самоорганізації. У цьому визначенні неконкретизований якісний складник зміни системи.

О.В. Раєвнева пропонує три основні підходи до розуміння терміну «розвиток»: як властивість, дефініція та порівняльна характеристика об'єкта [12, с. 99]. Науковець не конкретизує напрям змін, розглядаючи розвиток підприємства як необоротний, спрямований, закономірний і унікальний процес змін відкритої системи у просторі й часі. Унікальність процесу розвитку автор пояснює результатом синергетичного ефекту від взаємозв'язаного прояву безповоротності, спрямованості і закономірності розвитку. При цьому не конкретизує напрям змін.

Друга група дослідників (Є.М. Коротков, Н.В. Цопа, О.А. Шведчиков) під час визначення категорії «розвиток підприємства» акцентує увагу на якісному аспекті. За Є.М. Коротковим розвиток – це сукупність змін, які ведуть до появи нової якості

Ключові аспекти у визначенні категорії «розвиток підприємства»

Автор	Визначення	Визначальний аспект
Ю.С. Погорелов [2]	Розвиток підприємства – довготривала сукупність процесів кількісних та якісних змін у діяльності підприємства, які призводять до поліпшення його стану шляхом збільшення потенціалу підприємства, адаптації до зовнішнього середовища та внутрішньої інтеграції, що сприяє підвищенню здатності підприємства протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища та його життєздатності.	якісно-кількісний, формування і використання потенціалу
Л.Г. Мельник [11, с. 23]	Розвиток підприємства – необоротна, спрямована, закономірна зміна системи на основі внутрішньо присутніх їй механізмів самоорганізації.	кількісний
О.В. Раєвнева [12, с. 99]	Розвиток підприємства – необоротний, спрямований, закономірний і унікальний процес змін відкритої системи в просторі і часі. При цьому унікальність процесу розвитку пояснюється результатом синергетичного ефекту від взаємозв'язаного прояву безповоротності, спрямованості і закономірності розвитку.	кількісний
О.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухин [18]	Розвиток – рух уперед, формування нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюція, поліпшення, вдосконалення, прогрес, а також зростання і розширення.	якісно-кількісний
В.Н. Самочкін [14, с. 54]	Розвиток підприємства – процес закономірних змін, переходу з одного якісного стану в інший, перехід від простого до складного, зміни у цілому, набуття нової якості, що зміцнюється життєдіяльністю підприємства в умовах середовища, яке змінюється.	формування і використання потенціалу
Є.М. Коротков [19]	Розвиток – це сукупність змін, які ведуть до появи нової якості і зміцнення життєздатності системи, її здатності створювати опір силам зовнішнього середовища.	якісний
Р. Акофф [15]	Процес збільшення можливостей наявного потенціалу підприємства. Чим більше розвинуте підприємство, тим більше воно є незалежним від зовнішніх ресурсів.	формування і використання потенціалу
В.С. Пономаренко, О.М. Тридід, М.О. Кизим [13]	Розвиток – це процес кількісно-якісних змін у системі, ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її опірність дестабілізуючому впливу зовнішнього середовища й ефективність функціонування.	якісно-кількісний
Л.С. Запасна [20]	Розвиток – процес сукупних змін у соціально-економічній системі підприємства, який спрямований на його перехід у новий якісно-кількісний стан у часі під впливом факторів внутрішнього й зовнішнього середовища.	якісно-кількісний
Н.В. Цопа [17]	Розвиток підприємства – спрямована, закономірна зміна стану підприємства, якому притаманні властивості заощадження і зростання значень якості функціонування підприємства вище за поріг безпеки, темпів приросту економіки і конкретного ринкового оточення.	якісний
О.А. Шведчиков	Розвиток підприємства – це сукупність змін, що відбуваються на підприємстві та зумовлюють процес його переходу у новий, більш якісний стан шляхом різних форм взаємодій елементів внутрішнього та зовнішнього середовища, спрямованих на підвищення життєдіяльності підприємства.	якісний
О.М. Чернишова, В.В. Червякова [16, с. 138]	Розвиток підприємства – процес збільшення можливостей використання потенціалу підприємства згідно із суспільними потребами, який забезпечить йому завоювання та підтримку довгострокових конкурентних переваг.	формування і використання потенціалу
О.О. Юшкевич	Розвиток підприємства як у статичній, так і в динамічній – це впорядкованість, узгодженість, взаємодія більш або менш диференційованих або автономних частин цілого, зумовлені його будовою, для досягнення кращого поєднання елементів структури, що посилює, підвищує вихідні показники системи порівняно з показниками попереднього етапу її функціонування, тобто сприяє вилученню потенційної енергії в новому стані.	якісно-кількісний

й зміцнення життєздатності системи, її здатності створювати опір силам зовнішнього середовища. У цьому визначенні, крім некоректного ототожнення процесу зміцнення життєдіяльності з процесом якісного поліпшення, незрозуміло, як саме буде створюватися опір силам зовнішнього середовища.

Н.В. Цопа [17] дає таке визначення поняття «розвиток підприємства»: спрямована, закономірна зміна стану підприємства, якому притаманні властивості заощадження і зростання значень

якості функціонування підприємства вище за поріг безпеки, темпів приросту економіки і конкретного ринкового оточення.

О.А. Шведчиков наголошує на тому, що розвиток підприємства – це сукупність змін, що відбуваються на підприємстві та зумовлюють процес його переходу до нового, більш якісного стану шляхом різних форм взаємодій елементів внутрішнього та зовнішнього середовища, спрямованих на підвищення життєдіяльності підприємства.

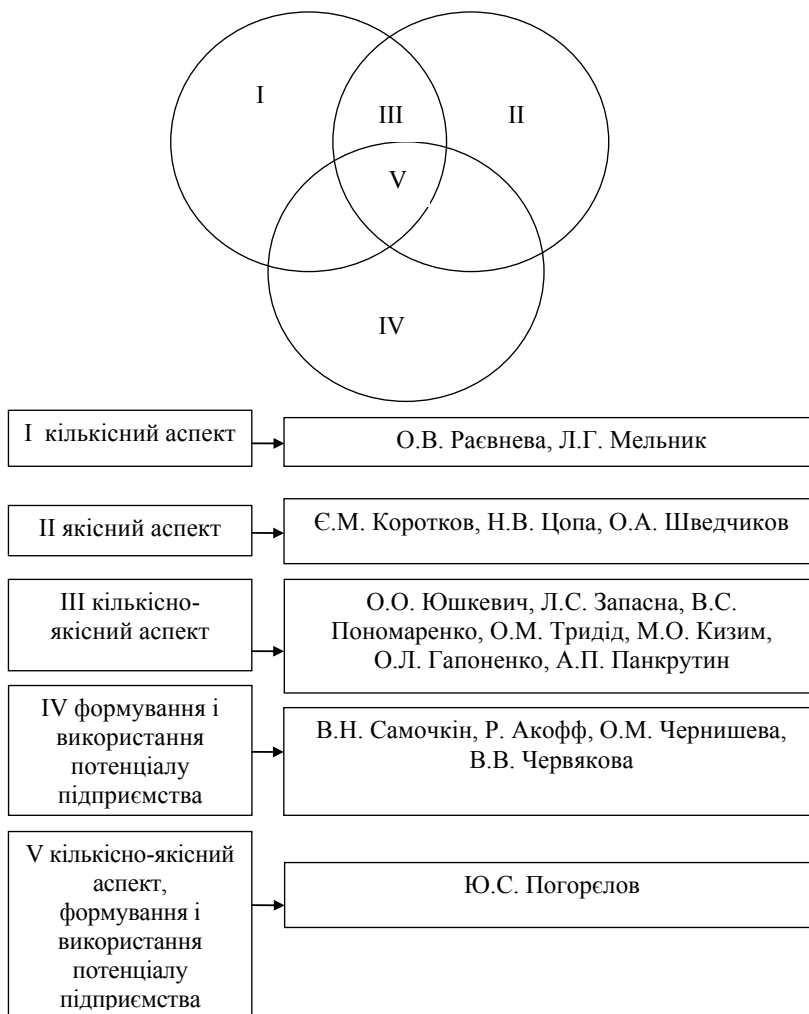

Рис. 1. Ключові аспекти у визначенні категорії «розвиток підприємства»

У цьому визначенні некоректним є використання терміну «підвищення життєдіяльності підприємства».

Третя група дослідників (О.О. Юшкевич, Л.С. Запасна, В.С. Пономаренко, О.М. Тридід, М.О. Кизим, О.Л. Гапоненко, А.П. Панкрутин) вважає, що у визначенні категорії «розвиток підприємства» слід урахувувати як кількісний, так і якісний складник.

Так, О.О. Юшкевич зазначає, що розвиток підприємства як у статичній, так і в динамічній – це впорядкованість, узгодженість, взаємодія більш або менш диференційованих або автономних частин цілого, зумовлені його будовою, для досягнення кращого поєднання елементів структури, що посилює, підвищує вихідні показники системи порівняно з показниками попереднього етапу її функціонування, тобто сприяє вилученню потенційної енергії в новому стані.

Л.С. Запасна розглядає розвиток як процес сукупних змін у соціально-економічній системі підприємства, який спрямований на його перехід до нового якісно-кількісного стану в часі під впливом

факторів внутрішнього й зовнішнього середовища.

На думку В.С. Пономаренко, О.М. Тридіда, М.О. Кизима [13], розвиток – це процес кількісно-якісних змін у системі, ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її опірність дестабілізуючому впливу зовнішнього середовища й ефективність функціонування. У даному визначенні автори не зовсім коректно акцентують увагу на підвищенні опірності підприємства дестабілізуючому впливу зовнішнього середовища.

Розвиток, на думку О.Л. Гапоненко та А.П. Панкрухіна, – рух уперед, формування нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюція, поліпшення, вдосконалення, прогрес, а також зростання і розширення. При цьому не зазначено, формування яких саме нових рис мають на увазі автори і чи є нові структурні характеристики якісно кращими.

Четверта група вчених під час визначення даної категорії акцентує увагу на формуванні і використанні потенціалу підприємства. До цієї групи дослідників можна віднести В.Н. Самочкіна, Р. Акоффа, О.М. Чернишова, В.В. Червякову.

В.Н. Самочкін [14, с. 54] пропонує розглядати розвиток як процес закономірних змін, перехід з одного якісного стану в інший, від простого до складного, зміни у цілому, набуття нової якості, що зміцнюється життєдіяльністю підприємства в умовах середовища, яке змінюється. У цьому визначенні не зовсім коректним є ототожнення процесу зміцнення життєдіяльності з процесом якісного поліпшення.

Р. Акофф [15] розглядає розвиток підприємства як процес збільшення можливостей наявного потенціалу підприємства. Чим більше розвинуте підприємство, тим більше воно є незалежним від зовнішніх ресурсів.

О.М. Чернишева та В.В. Червякова [17, с. 138] пропонують розглядати дане поняття як процес збільшення можливостей використання потенціалу підприємства згідно із суспільними потребами, який забезпечить йому завоювання та підтримку довгострокових конкурентних переваг.

До учених, які враховують кількісно-якісні аспекти та особливості формування і використання потенціалу підприємства, можна відне-

сти Ю.С. Погорелова. Так, під розвитком автор розуміє довготривалу сукупність процесів кількісних та якісних змін у діяльності підприємства, які призводять до поліпшення його стану шляхом збільшення потенціалу підприємства, адаптації до зовнішнього середовища та внутрішньої інтеграції, що сприяє підвищенню здатності підприємства протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища та його життєздатності [3]. У першій частині автор пропонує розглядати розвиток як сукупність процесів кількісних та якісних змін, які призводять до поліпшення стану підприємства шляхом збільшення його потенціалу. У другій частині, як і низка інших авторів, не зовсім коректно використовує поняття життєдіяльності.

Слід зазначити, що існує невелика кількість учених, що розглядає розвиток не тільки з позиції підвищення ефективності, а й зниження.

А.К. Федосін пропонує поділяти розвиток на два напрями: зростання – як висхідний розвиток та деградацію – як низхідний розвиток [21, с. 55].

Д.К. Воронков у роботі «Управління змінами на підприємстві: теорія і прикладні аспекти» зазначає, що розвиток підприємства завжди супроводжується кількісними та якісними змінами, при цьому не можна виключати виникнення тимчасової негативної динаміки кількісних показників діяльності підприємства [22, с. 21].

Розділяємо думку О.Ю. Гусєвої [23], яка зазначає, що деградаційні процеси не слід уважати процесами розвитку підприємства. Розвиток має місце доти, доки підприємство, досягаючи нових якісних рівнів своєї структури, не зазнаватиме зниження.

Формально автори не виділяють етапи життєвого циклу організації, проте побічно вони все ж таки мають їх на увазі в процесі формування власних теоретичних міркувань.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, проведений аналіз наявних підходів до розуміння економічної категорії «розвиток підприємства» дав змогу виявити ключові аспекти цього поняття та сформувані авторське визначення: під розвитком підприємства слід розуміти сукупність незворотних, позитивно спрямованих кількісно-якісних змін, що відбуваються на підприємстві під дією внутрішніх управлінських інструментів з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища на кожному з етапів життєвого циклу підприємства для підвищення конкурентоспроможності й ефективності діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Погорелов Ю.С. Оцінювання та моделювання розвитку підприємства: монографія. Луганськ: Глобус, 2010. 512 с.
2. Погорелов Ю.С. Розвиток підприємства: поняття та види. Культура народів Причорномор'я. 2006. № 88. С. 75–81.

3. Философский словарь логики, психологии, этики, эстетики и истории философии / Под ред. Э.Л. Радлова; 2-е бесплатное приложение к журналу «Весник и Библиотека сомообразования». С.-Петербург 1904. 284 с.

4. Философская энциклопедия / Гл. ред. Ф.В. Константинов. М.: Советская энциклопедия, 1967. Т. 4. 592 с.

5. Философский энциклопедический словарь / Гл. редю: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с.

6. Большой экономический словарь / Под. ред. А.Н. Азрилияна; 2-е изд., доп. и перераб. М.: Институт новой экономики, 1997. 864 с.

7. Ожегов. С.И. Словарь русского языка; под ред. докт. филол. наук, проф. Н.Ю. Шведовой; 14-е изд., стереотип. М.: Рус. яз., 1983. 816 с.

8. Ерохина Е.А. Развитие национальной экономики: системно-самоорганизационный подход. Томск: Томского ун-т, 1999. 160 с.

9. Шимановська-Діанич Л.М. Управління розвитком персоналу організації: теорія і практика: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2012. 462 с.

10. Афанасьев Н.В., Рогожин В.Д., Рудыка В.И. Управление развитием предприятия: монография. Х.: ИНЖЕК, 2003. 184 с.

11. Мельник Л.Г. Фундаментальные основы развития. Сумы: Университетская книга, 2003. 288 с.

12. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізм, моделі. Х.: ИНЖЕК, 2006. 496 с.

13. Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: монографія. Х.: ИНЖЕК, 2003. 328 с.

14. Самочкин В.Н. Гибкое развитие предприятия: Анализ и планирование; 2-е изд., испр. и доп. М.: Дело, 2000. 376 с.

15. Акофф Р. Планирование будущего корпорации. М.: Прогресс, 1985. 326 с.

16. Чернишева О.М., Червякова В.В. Развитие предприятия: сущность, типы, стратегия. Управление развитием. 2010. № 17(93). С. 137–139.

17. Цопа Н. В. Механізм керованого розвитку промислових підприємств: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04; НАН України, Ін-т економіки пром-ті. Донецьк, 2011. 408 с.

18. Гапоненко А.Л., Панкрутин А.П. Стратегическое управление; 2-е изд., стер. М.: ОМЕГА-Л, 2006. 464 с.

19. Коротков Э.М. Концепция менеджмента: учеб. пособ. для студентов и слушателей по направлению «менеджмент». М.: ДеКА, 1996. 301 с.

20. Запасна Л.С. Економічна сутність розвитку підприємства. Культура народів Причорномор'я. 2006. № 96. С. 33–37.

21. Федосин С.Г. Основы синергетики. Философия носителей. М.: Едиториал УРСС, 2003. С. 55–56.

22. Воронков Д.К. Управління змінами на підприємстві: теорія і прикладні аспекти: монографія. Х.: ИНЖЕК, 2010. 340 с.

23. Гусєва О.Ю. Розвиток підприємства і стратегічні зміни: сутність принципи, взаємозв'язок. Сталий розвиток економіки. 2012. № 6. С. 85–89.

REFERENCES:

1. Pohorielov Yu.S. (2010) Otsiniuvannia ta modeliuvannia rozvytku pidpriemstva [Evaluation and design of business development]. Luhansk: Hlobus (in Ukrainian).
2. Pohorielov Yu.S. (2006) Rozvytok pidpriemstva: poniattia ta vydy [Business development: concepts and typologies], Culture of the Black Sea area nations, vol 88, no. 75-81.
3. Radlov E.L.(1904) Filosofskiy slovar' logiki, psikhologii, etiki, estetiki i istorii filosofii [Philosophical dictionary of logic, psychology, ethics, aesthetics and the history of philosophy] II – e besplatnoe prilozhenie k zhurnalu «Vesnik i Biblioteka somoobrazovaniya». S.-Peterburg.
4. Konstantinov F.V. (1967) Filosofskaya entsiklopediya [Philosophical Encyclopedia]. Moscow: Sineti. (in Russian)
5. Il'ichev L.F, Fedoseev P.N., Kovalev S.M., Panov V.G. (1983) Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar' [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Sov. Entsiklopediya. (in Russian).
6. Azriliyana A.N. (1997) Bol'shoy ekonomicheskii slovar' [The Great Economic Dictionary]. Moscow: Institut novoy ekonomiki. (in Russian).
7. Ozhegov. S.I. (1983) Slovar' russkogo yazyka [Russian Dictionary]. Moscow. (in Russian)
8. Erokhina E.A. (1999) Razvitie natsional'noy ekonomiki: sistemno-samoorganizatsionnyy podkhod [Development of the national economy: a system-self-organization approach]. Tomsk. (in Russian).
9. Shymanovska-Dianykh L.M. (2012) Upravlinnia rozvytkom personalu orhanizatsii : teoriia i praktyka: [Personnel development management in organization: theory and practice]. Poltava: PUET. (in Ukrainian).
10. Afanas'ev N.V., Rogozhin V.D., Rudyka V.I. (2003) Upravlenie razvitiem predpriyatiya [Business development management]. Khar'kov: Inzhhek.
11. Mel'nik L.G. (2003) Fundamental'nye osnovy razvitiya [Fundamental basics of development.]. Sumy: Universitetskaya kniga.
12. Raievnova O.V. (2006) Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva: metodolohiia, mekhanizm, modeli [Business development management: methodology, mechanism, models]. Kharkiv: Inzhhek. (in Ukrainian).
13. Ponomarenko V.S., Trydid O.M., Kyzym M.O.(2003) Stratehiia rozvytku pidpriemstva v umovakh kryzy [Strategy of business development under economic crisis circumstances]. Kharkiv: Inzhhek. (in Ukrainian).
14. Samochkin V.N.(2000) Gibkoe razvitie predpriyatiya: analiz i planirovanie [Flexible business development: analysis and planning]. Moscow: Delo. (in Russian).
15. Akoff R. (1985) Planirovanie budushchego korporatsii [Future planning of the corporation]. Moscow: Progress. (in Russian).
16. Chernysheva O.M., Chervyakova V.V. (2010) Rozvytok pidpriemstva: sutnist, typy, stratehiia [Business development: matter, typology, strategy]. Development management, vol 17(93), no. 137-139.
17. Tsopa N. V.(2011) Mekhanizm kerovanoho rozvytku promyslovykh pidpriemstv [The mechanism of controlled industrial business development] (PhD Thesis), Donetsk: Інститут економіки промисловості.
18. Gaponenko A.L., Pankrutin A.P.(2006) Strategicheskoe upravlenie [Strategic management]. Moscow: OMEGA-L. (in Russian).
19. Korotkov E.M. (1996) Kontseptsiya menedzhmenta [Management concept]. Moscow: Deko. (in Russian).
20. Zapasna L.S. (2006) Ekonomichna sutnist rozvytku pidpriemstva [Economic matter of the business development]. Culture of the Black Sea area nations, vol.96, no.33-37.
21. Fedosin S. G. (2003) Osnovy sinergetiki. Filosofiya nositeley [Fundamentals of synergetics. Philosophy of carriers]. Moscow: Editorial URSS. (in Russian).
22. Voronkov D. K. (2010) Upravlinnia zminy na pidpriemstvi: teoriia i prykladni aspekty [Business change management: the theory and practical aspects]. Kharkiv: Inzhhek. (in Ukrainian).
23. Husieva O.Yu. (2012) Rozvytok pidpriemstva i stratehichni zminy: sutnist pryntsyipy, vzaiemozviazok Business development and strategic changes: matters, principles, interconnection], Sustainable economic development. vol.6, no.85-89.

Syta Ye.M.

Senior Instructor at Department of Economics and Entrepreneurship
Kherson National Technical University

NATURE AND KEY ASPECTS OF THE STUDY OF THE ECONOMIC CATEGORY “BUSINESS DEVELOPMENT”

The academic literature includes a large number of approaches to the definition of theoretic aspects of the economic category “development” and “enterprise development.” The existence of certain differences in definitions of these categories causes a challenge in their interpretation. The article analyses theoretical approaches to the understanding of the category “development”. Scientists very often use such concepts as “movement,” “evolution,” “growth,” “change,” “progress,” and others, identifying them with the notion “development.” It should be noted that these concepts are not identical but there is a certain correlation between them. A comparative analysis of the existing concepts of the economic category “enterprise development” is carried out. On the basis of this analysis, there are formed five groups of researchers, who place the emphasis on certain key aspects, defining this category. The first group of scientists focuses on the quantitative aspect. The second group of researchers draws attention to the qualitative aspect, defining the category “enterprise devel-

opment.” The third group of scientists takes into account as a quantitative so qualitative aspect. The fourth group proposes to examine this category, considering the process of development and use of the enterprise’s potential. The fifth group takes into account the quantitative and qualitative aspect and features of the development and use of the enterprise’s potential. It should be noted that there is a number of scientists, who consider the development not only from the perspective of efficiency increase but also its reduction. The processes of decline in efficiency should not be regarded as the processes of enterprise development. Technically, although the authors do not distinguish stages of the lifecycle of the organisation, they mean them indirectly in the process of development of their own theoretical reasoning. Based on the conducted analysis, the author’s definition of the economic category “enterprise development” is formed. The enterprise development should be understood as the complex of irreversible, positively directed quantitative and qualitative changes that occur at the enterprise under the influence of internal managerial tools, taking into account the influence of external factors at each stage of the enterprise’s lifecycle in order to increase competitiveness and operating efficiency.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ДЕРИВАТИВІВ В УКРАЇНІ MODERN TRENDS IN THE FUNCTIONING OF THE DERIVATIVES MARKET IN UKRAINE

УДК 336.764.2

Шевченко О.М.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та економічної кібернетики
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка
Шевченко О.О.
студент
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

У статті здійснено аналіз функціонування ринку деривативів в Україні. Виявлено позитивні та негативні тенденції розвитку цього ринку. Окреслено основні проблемні аспекти, що перешкоджають ефективній діяльності вітчизняного ринку деривативів. На основі проведеного аналізу стану та динаміки ринку похідних цінних паперів в Україні запропоновано основні напрями його розвитку.

Ключові слова: ринок деривативів, похідні фінансові інструменти, опціони, ф'ючерси, хеджування ризиків, біржовий ринок деривативів, позабіржовий ринок деривативів.

В статье проведен анализ функционирования рынка деривативов в Украине. Выявлены позитивные и негативные тенденции развития этого рынка. Определены основные проблемные аспекты, препятствующие эффективной деятельности отечественного рынка деривативов. На основе проведенного анализа состояния и

динамики рынка производных ценных бумаг в Украине предложены основные направления его развития.

Ключевые слова: рынок деривативов, производные финансовые инструменты, опционы, фьючерсы, хеджирование рисков, биржевой рынок деривативов, внебиржевой рынок деривативов.

The article analyses the functioning of the derivatives market in Ukraine. Positive and negative trends in the development of this market are revealed. The main problem aspects that impede the effective operation of the domestic derivatives market are identified. Based on the analysis of the state and dynamics of the derivatives market in Ukraine, the main directions of its development are proposed.

Key words: derivatives market, derivative financial instruments, options, futures, hedging of risks, exchange derivatives market, over-the-counter market of derivatives.

Постановка проблеми. У сучасних умовах найважливішим складником розвитку як національної, так і світової економічної системи є глобалізаційні процеси. Зростаюча взаємозалежність країн, інтенсифікація міжнародного обміну товарами, послугами і капіталом ведуть до появи нових тенденцій у сфері як економічних, так і фінансових відносин. Одночасно з посиленням процесів економічної інтеграції відбувається збільшення рівня і темпів фінансової інтеграції, у тому числі фінансових ринків. Фінансова нестабільність та значна цінова волатильність на світових та національних фінансових ринках зумовлюють потребу в широкому використанні спеціальних інструментів хеджування ризиків – деривативів. Світовий досвід свідчить, що ринок деривативів виконує

роль індикатора стану і перспектив змін як національних, так і світової економік. В Україні ринок деривативів розвивається дуже повільно, саме тому актуальним є дослідження тенденцій його функціонування на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та прикладним аспектам з'ясування зародження, становлення та функціонування ринку деривативів присвячено значну кількість наукових праць зарубіжних та вітчизняних дослідників, таких як: Л. Алексеєнко, С. Брюховецька, І. Бурденко, В. Гоффе, Ф. Журавка, О. Колодізєв, С. Князь, О. Лиса, І. Макаренко, В. Міщенко, Л. Примостка, А. Прудникова, О. Сохацька, Я. Шмуратко та ін.

Відзначаючи вагомі результати наукових здобутків, слід зазначити, що низка теоретичних і прак-